

Ананьєва Л.В.

Формування іншомовної медіакомпетенції у студентів філологічних спеціальностей

*Ананьєва Людмила Валентинівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської і романської філології
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна*

Анотація. У статті розглядається проблема формування іншомовної медіакомпетенції. Автор аналізує різні підходи до визначення поняття "медіакомпетенція", пропонує своє бачення структури і засобів її формування, та можливості інтеграції в процес професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей.

Ключові слова: *іншомовна медіакомпетенція, професійна компетентність, міжкультурна комунікація, мовна особистість*

Вступ. Зміст освіти є одним з чинників економічного і соціального прогресу суспільства, тому тенденції, що простежуються в розвитку нашої країни, знайшли своє відображення в документах, що регламентують освітні процеси на рівні загальної і професійної освіти. Впровадження в систему освіти України компетентного підходу призвело до змін вимог щодо професійної підготовки магістрів іноземної філології, змін у визначенні поняття фахової компетенції та компонентів структури професійної компетентності майбутніх спеціалістів в галузі іноземної філології.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується підвищенням інтенсивності інформаційних потоків, що створюються засобами масової комунікації, посиленням їх значення в житті кожного окремого індивіда і всього суспільства в цілому. Тому, паралельно з процесом становлення ефективної європейської системи обміну інформацією має йти процес формування у студентів вмінь свідомого орієнтування в сучасному мультимедійному просторі.

Враховуючі теоретичні засади комплексного підходу до навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах (ВНЗ), медіаосвіта вважається невід'ємним компонентом системної підготовки майбутнього фахівця в галузі іноземної філології, відіграє важливу роль у вихованні мовної особистості майбутнього філолога, а також впливає на ефективність організації навчально-виховного процесу в сучасному ВНЗ.

Зважаючи на комплексний характер професійної підготовки спеціаліста-філолога, ми розглянемо зміст і засоби формування іншомовної медіакомпетенції, як структурного компонента професійної компетентності в системі підготовки магістра іноземної філології.

Короткий огляд публікацій. Огляд науково-методичної літератури з зазначеної проблеми засвідчує, що дослідники виділяють медіакомпетенцію як складову іншомовної професійної компетентності. Питаннями формування, розвитку, вдосконалення медіакомпетенції та визначення її статусу в системі фахової підготовки спеціалістів присвячені дослідження А.В. Федорова, А.В. Шарикова, К. Тайнера. Ідея іншомовної медіакомпетенції розвивається в роботах Н.В. Чичериної, Н.Ю. Хлизової, Л.А. Іванової, А.П. Жданько.

Метою статті є визначення сутності поняття "іншомовна медіакомпетенція", визначення її статусу в системі інших компонентів структури професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей, вивчити структуру визначеного поняття та функції іншомовної медіакомпетенції в особистісному та професійному розвитку майбутнього філолога.

Матеріали і методи. Зважаючи на актуальність

проблеми підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх спеціалістів у галузі іноземної філології, питання термінології, змісту компетенцій і структури професійної компетентності майбутнього філолога є на стадії розробки і становлення.

У з'ясуванні сутності поняття "іншомовна медіакомпетенція майбутнього філолога" ми використали метод моделювання професійної особистості спеціаліста.

Діючи в рамках антропоцентричної освітньої парадигми і реалізації особистісно-розвиваючого підходу, ми трактуємо процес формування професійної особистості майбутнього філолога не як підпорядкування зовнішнім вимогам, а як вибір самим студентом оптимальної програми поведінки. Така поведінка є **продуктивною**, оскільки передбачає **суб'єктну** активність, яка розвивається самим студентом, ним самим організується і контролюється. В умовах постійного вдосконалення освітніх технологій виникає необхідність підготовки спеціаліста в галузі освіти здатного вчитись протягом всього життя. Для визначення психологічних, комунікативних і лінгвістичних передумов формування іншомовної медіакомпетенції студента-філолога були проаналізовані дослідження І.М. Захарової, Г.С. Пригіна, І. А. Мороченкової, Ю.Ю. Сугробої.

Результати та їх обговорення. В останнє десятиліття у зв'язку з переходом на нову парадигму освіти спостерігається посилення практичної спрямованості освіти. Сучасні освітні технології націлені на формування спеціальних компетенцій та спеціально орієнтований розвиток особистісних якостей студентів узгоджуючі мету і характер навчальних дій з ознаками майбутньої професійної діяльності студента.

Професійна діяльність у сфері навчання іноземних мов є, з одного боку, реалізацією програм міжкультурного спілкування, що ми розуміємо, слідом за Н.Ф. Бориско, як усвідомлення особливостей комунікативної поведінки представників інших культур та їхнього впливу на комунікацію [1, с. 2]. З іншого боку – це реалізація стратегій дидактичного дискурсу, спрямованого на регуляцію дій мовців у навчальній ситуації, персонально- і інституційно-орієнтованого одночасно. (П. Грайс, Дж. Остін, В.С. Кубрякова, Г.Г. Матвєєва).

Тож, цільова професійна компетентність особистості майбутнього філолога визначається сформованістю компетенції міжкультурного спілкування в різних професійних сферах.

Для цього він повинен мати навички міжкультурної комунікації, дотримуватися принципу культурного релятивізму, поважати своєрідність іншомовної культури, її цінностей, бути готовим до подолання стереотипів, а також володіти певним обсягом дидактичних

комунікативних умінь для регулювання ситуацій навчально-виховного процесу.

Зміни в житті суспільства завжди відтворюються на мапі освітніх процесів. Тому, обравши спеціальність у сфері освіти, студент має усвідомлювати необхідність адаптуватися до нових умов, орієнтуватися і критично ставитися до глобального неконтрольованого потоку інформації, оцінювати, інтерпретувати зміст тексту через призму особистісного досвіду, на основі вже сформованих цінностей, стосунків, світогляду, отриманих знань. Крім того, формування такого ставлення молоді до освіти сприяє вихованню високої громадянської відповідальності і тим самим забезпечує ствердження демократичних принципів у державі. В Україні з 2010 року розпочато застосування «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні». Головна ідея концепції - сприяння становленню ефективної системи медіаосвіти в Україні з метою забезпечення загальної підготовки молоді до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною медіасистемою. Концепція включає: експериментальний етап (2010-2013), поступове укорінення медіаосвіти та стандартизацію вимог до медіаосвіти (2014 - 2016), подальший розвиток медіаосвіти та завершення масового запровадження (2017-2020) [2]. Тож, на сучасному етапі актуальним є визначення статусу медіакомпетенції та стандартизації вимог до медіаосвіти в системі професійної підготовки спеціалістів.

Розглянувши наукові дослідження А.В. Федорова, А.В. Шарикова, К.Тайнера, Н.В.Чичериної, Н.Ю. Хлизової, Л.А. Іванової, А.П. Жданько, С.В. Васильєвої можна констатувати, що медіакомпетенція є невід'ємною складовою професійної компетентності майбутніх спеціалістів за різними напрямками підготовки у вищих навчальних закладах.

В рамках формування магістра в галузі іноземної філології загальноновизнаною метою навчання є формування іншомовної комунікативної компетенції. Поняття "комунікативна компетенція" детально розроблене в "Європейських рекомендаціях" в рамках досліджень, що проводяться Радою Європи щодо встановлення рівня володіння іноземними мовами. "Комунікативна компетенція" визначається як здатність виконання будь-якої діяльності, в тому числі і професійної, на основі отриманих знань, умінь, навичок та досвіду роботи. Поряд з лінгвістичною, соціолінгвістичною, соціальною (прагматичною), стратегічною (компенсаторною) компетенціями, що входять до складу комунікативної компетенції, названа міжкультурна компетенція, яка передбачає здатність до успішної комунікації засобами іноземної мови. За Н.О. Сушковою, міжкультурну компетенцію слід розуміти як компетенцію посередника, яка дозволяє тому, хто навчається, здійснювати взаємодію між двома, або більшою кількістю культур у спілкуванні з носіями мови, а також з представниками інших культурних спільнот" [3]. Слід підкреслити, що в ролі посередника в ситуації міжкультурного спілкування виступає, в першу чергу, особистість з її інтелектуальними і культурними ознаками.

Міжкультурна компетенція у розвідках багатьох науковців визначається як особистісна ознака, і є результатом мовної освіти (Н.О. Гальскова, Н.И. Гез). Мовна особистість визначається як здатність людини до спілкування на міжкультурному рівні, яка складається з

оволодіння вербально-семантичним кодом мови, що вивчається, тобто "мовною картиною світу" носіїв цієї мов. За їхньою думкою, метою навчання іноземної мови має стати саме формування мовної особистості. Концепт мовної особистості у процесі формування медіакомпетенції досліджується в роботах А.В. Федорова, який розглядає медіаосвіту як "...процес розвитку особистості з допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу і оцінки медіатекстів, навчання різним формам самовираження за допомогою медіа-техніки" [4]. Н.Ю. Хлизова, під медіакомпетентністю мовної особистості розуміє "інтеграційну, стратегічну характеристику особистості, що складається з сукупності спеціальних знань, умінь, ставлень, що дозволяють їй функціонувати у світовому інформаційному просторі, здійснювати міжкультурну комунікацію як на міжособистісному, безпосередньому рівні, так і на медіатизованому, опосередкованому сучасними медіа" [5, с.163]. У наведених визначеннях медіакомпетенція розглядається як певна ознака мовної особистості, а точніше, як характер відношення мовної особистості до медіадискурсу. З одного боку, використання текстів розширеного освітнього простору для формування іншомовної компетенції є позитивним моментом, що надає можливості використання якнайбільшої кількості ресурсів для власного освітнього руху людини. З іншого боку, підвищення інтенсивності інформаційних потоків, їхня неконтрольованість, змушує студента критично ставитися до текстів, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати якість поданої інформації та доцільність її використання. Тому, основною ознакою психологічної моделі сучасної медіаграмотної мовної особистості є критичне ставлення до інформаційних ресурсів та здатність "виходу" того, хто навчається на рефлексивну позицію. Рефлексія (лат. reflexio – звернення назад, самопізнання) засвідчує перехід від повного включення самосвідомості в діяльність до формування нового ставлення суб'єкта не лише до діяльності, а й до себе в цій діяльності. Становлення рефлексії, як ознаки продуктивної діяльності мовної особистості визначається начтупними характеристиками:

- 1) готовністю ставити питання по суті своєї діяльності, готовністю до проблематизації;
- 2) готовністю звертатися до свого досвіду, що створює передумови для формування досвіду творчої діяльності;
- 3) сформованою установкою на самоконтроль і на самоорганізацію, перетворення неусвідомлювані поведінки в усвідомлювану. Студент отримує можливість свою діяльність організувати і контролювати;
- 4) готовністю виявляти мотиви своїх дій - найважливіший момент в плані розвитку умінь самостійної навчальної діяльності студента;
- 5) альтернативністю мислення;
- 6) готовність діяти не по деякій раз і назавжди засвоєній нормі [6]

Тож, якість підготовки фахівця в галузі іншомовної освіти визначається не лише рівнем володіння іноземною мовою, але й особистісними продуктивними факторами: умінням самостійно ставити і вирішувати нові

професійні і соціальні завдання, опанувати нові стратегії навчальної діяльності, конструювати особисті знання і освітній досвід, взаємодіяти з навколишнім світом. Аналізуючи мовну особистість студента філолога, слід зупинитися на ознаках продуктивності його навчальної діяльності. За Н.Ф. Коряковцевою, **продуктивна навчальна діяльність у сфері навчання іноземних мов** визначається як тип самостійної творчої навчально-пізнавальної діяльності студента, яка включена в реальний соціально-культурний контекст, спрямована на створення особистісно значимого освітнього продукту, на відміну від репродукції "готових знань", носить конструктивний, творчий, цінний для рефлексії характер, що забезпечує реалізацію когнітивного і креативного потенціалу того, хто навчається, його самовизначення і саморозвиток в освітньому середовищі [7].

Основним засобом формування іншомовної медіакомпетенції виступає медіатекст характерними стійкими ознаками, які мають певну дидактичну цінність. По-перше, медіатексти являють собою автентичні зразки мовленнєвої комунікативної діяльності інофонів; по-друге, медіатекст, як репрезентант іншомовної культури, є цінним ресурсом соціокультурної інформації; по-третє, це зручний засіб для самостійного формування іншомовних навичок і розвитку мовленнєвих умінь.

Специфіка формування іншомовної медіакомпетенції у студентів філологічних спеціальностей обумовлена характером їхньої майбутньої професійної діяльності. Як було сказано вище, професійне спілкування спеціаліста в галузі іноземної філології – це реалізація програм міжкультурного і дидактичного спілкування. Розуміння іншомовного спілкування як засобу регулювання ситуацій професійної діяльності, дозволяє говорити про його якість, які забезпечують здатність ефективно впливати на об'єкт, як про мету навчання. За функціонально-жанровими характеристиками виділяються чотири основні типи медіатекстів: інформаційні (новини), аналітичні (інформаційна аналітика і коментарі), художньо-публіцистичні (текст-очерк, будь-які тематичні матеріали, що в англійській мові позначаються терміном *features*) і реклама (Т.Г. Добросклонської, Н.В. Чичеріна). Така класифікація є універсальною, оскільки відображає поєднання функцій повідомлення і впливу. Так, тексти новин найбільш повно реалізують інформативну функцію, аналітичні тексти поєднують функцію повідомлення з підсилюванням за рахунок оцінки компоненту впливу. Тексти-очерки характеризуються посиленням функції впливу. Текст реклами поєднує функцію впливу в двох аспектах: функцію мови і функцію масової комунікації. Таким чином, зближення характеристик функціональних типів текстів медіа- і дидактичного дискурсів надає можливість гармонійно інтегрувати концепт медіакомпетенції в процес формування професійної компетентності студентів-філологів. Кожен з функціональних типів текстів є засобом регулювання ситуації через певні комуні-

кативні дії. Отже, реалізація комунікативного регулювання ситуацій професійного спілкування майбутніх філологів можлива за умови оволодіння студентами виконувати мовленнєві дії, які є типовими для таких ситуацій: встановлення контакту, повідомлення інформації, спонукання до виконання вербальної, або невербальної дії, емоційна оцінка, тощо.

Аналіз феномену іншомовної медіакомпетенції з позицій мовної особистості дозволяє зробити висновок, що іншомовна медіакомпетенція є особистісною характеристикою і передбачає у процесі її формування суб'єктну активність студента, спрямовану на особистісну інтерпретацію медіатексту і створення на цій основі особистісно значимого освітнього продукту. В сучасних розвідках інтерпретація розглядається з позицій психолінгвістики, лінгвістики та лінгводидактики. В лінгводидактичному аспекті, інтерпретація визначається як комунікативна діяльність, пов'язана з переходом у сприйнятті тексту на більш глибокий рівень розуміння і передбачає володіння вміннями зрозуміти ідею тексту і задум автора, пов'язати прочитане з минулим досвідом та фоновими знаннями з метою створення особистісно значимого продукту. У своєму дослідженні вона виділяє об'єкти лінгвокультурологічної інтерпретації тексту на трьох рівнях: мовному, фактологічному і змістовому. Розуміння іншомовної комунікативної діяльності як засобу регулювання ситуацій професійного спілкування, спонукає нас розглядати медіатекст, який є зразком комунікативної діяльності інофона в певній ситуації, як засіб регулювання цієї ситуації, та в методичних цілях вважати його об'єктом спеціальної інтерпретації з метою формування спеціальних умінь. Для студента-філолога медіатекст, як засіб формування професійно-комунікативних умінь, є, таким чином, об'єктом мовного, мовленнєвого, соціокультурного аналізу, об'єктом інтерпретації змісту через особистісний досвід та через систему набутих цінностей (об'єктом рефлексії) та об'єктом репродуктивно-продуктивного перекодування з метою створення на його основі нового особистісно значимого продукту. Тож, формування іншомовної медіакомпетенції у студентів філологічних спеціальностей передбачає розвиток двох груп професійно-комунікативних умінь: аналітичних і рефлексивних.

Висновки. Іншомовна медіакомпетенція студентів філологічних спеціальностей є складовою їхньої професійної компетентності. Засобом формування іншомовної медіакомпетенції є медіатекст. Іншомовна медіакомпетенція є особистісною характеристикою і передбачає, у процесі її формування, суб'єктну активність студента, спрямовану на особистісну інтерпретацію медіатексту і створення на цій основі особистісно значимого освітнього продукту. Формування іншомовної медіакомпетенції у студентів філологічних спеціальностей передбачає розвиток двох груп професійно-комунікативних умінь: аналітичних і рефлексивних.

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Бориско Н.Ф. Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей немецкого языка (на материале интенсивного обучения: Монография. – К.: Изд. Центр КГЛУ, 1999. – 268с.
Borisko N.F. Kontseptsiya uchebno-metodicheskogo kompleksa dlya prakticheskoy yazykovoy podgotovki uchiteley nemetskogo

yazyka (na materiale intensivnogo obucheniya) [The concept of educational complex for practical language training for teachers of German language (on the basis of intensive training)]: Monografiya. – K.: Izd. Tsentra KGLU, 1999. – 268s.

2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Е-ресурс] *Kontseptsiya vprovadzhennya mediaosviti v Ukraini [E-resurs]*

vprovadzhennya mediaosviti in Ukraini] / Available at:

<http://kzsh128.dnepredu.com/uk/site/kontseptsiya-vprovadzhenn.html>

3. Сушкова Н.А. Методика формирования межкультурной компетенции в условиях погружения в культуру страны изучаемого языка / Н.А.Сушкова [Е-ресурс]

Sushkova N.A. Metodika formirovaniya mezhkul'turnoy kompetentsii v usloviyakh pogruzheniya v kul'turu strany izuchaemogo yazyk [Technique of formation of intercultural competence in submerged culture of the country izuchaemogo language] / N.A. Sushkova / Available at: <http://www.disserscat.com/content/metodika-formirovaniya-mezhkulturnoi-kompetentsii-v-usloviyakh-pogruzheniya-v-kulturu-strany>

4. Федоров А. В. Терминология медиаобразования // Искусство и образование. – 2000. – № 2. – С. 33-38.

Fedorov A. V. Terminologiya mediaobrazovaniya [Terminology of media instruction] // Art and Education // *Iskusstvo i obrazovaniye*. – 2000. – № 2. – С. 33-38.

5. Хлызова Н.Ю. Феномен «медиакомпетентность языковой личности» в образовании // Вестник Поморского университета. Сер. Гуманитарные и социальные науки. 2010. – №5. – С. 91.

Khlyzova N.Yu. Fenomen «mediakompetentnost' yazykovoї lichnosti» v obrazovanii [The phenomenon of "media competence linguistic personality" in education] // *Vestnik Pomorskogo universiteta. Ser.*

Gumanitarnyye i sotsial'nyye nauki. 2010. – №5. – С. 91.

6. Богин В.Г. Обучение рефлексии как способ формирования творческой личности / В.Г. Богин // Современная дидактика: теория и практика / под ред. И.Я. Лернера, И.К. Журавлева. - М., 1993. – С.159-175.

Bogin V. G. Obucheniye refleksii kak sposob formirovaniya tvorcheskoy lichnosti [Education reflection as a method of forming a creative personality] / V.G. Bogin // *Sovremennaya didaktika: teoriya i praktika /pod red. I.Ya. Lerner, I.K. Zhuravleva*. - M., 1993. – S. 159-175.

7. Коряковцева Н.Ф. Теоретические основы организации изучения иностранного языка учащимся на базе развития продуктивной учебной деятельности / Н.Ф. Коряковцева. – 2003. [Е-ресурс]

Koryakovtseva N.F. Teoreticheskiye osnovy organizatsii izucheniya inostrannogo yazyka uchashchimsya na baze razvitiya produktivnoy uchebnoy deyatel'nosti [The theoretical basis for the organization of learning a foreign language to students on the basis of the development of productive educational activity] / N.F. Koryakovtseva. – 2003. / Available at:

<http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-02/dissertatsiya-teoreticheskie-osnovy-organizatsii-izucheniya-inostrannogo-yazyka-uchashchimsya-na-baze-razvitiya-produktivnoy-uchebnoy-de>

Ananieva L. Forming foreign media competence of future philologists

Abstract. The article considers the problem of forming of foreign media competence. The author reviews different approaches to defining the concept "foreign media competence", offers the own vision of structure and ways for integration into process of forming professional competency of future philologists.

Keywords: *foreign media competence, professional competency, intercultural communication, linguistic personality*

Ананьева Л. Формирование иноязычной медиакомпетенции у студентов филологических специальностей

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования иноязычной медиакомпетенции. Автор анализирует разные подходы к определению понятия "медиакомпетенция", предлагает свое видение структуры и средств ее формирования, и возможности интеграции в процесс профессиональной подготовки студентов филологических специальностей.

Ключевые слова: *иноязычная медиакомпетенция, профессиональная компетентность, межкультурная коммуникация, языковая личность*